

5. Důchody a sociální služby

Stárnutí populace zvyšuje nároky na společenské výdaje a služby. I když se relativně zlepšuje zdravotní stav a funkční zdatnost obyvatel důchodového věku a tím se potřeba různých sociálních služeb, dávek a kompenzací snižuje, popř. posunuje do vyššího věku, absolutní počet lidí ve vyšším věku se zvyšuje a s tím roste i objem těchto potřeb.

K převládajícím sociálním službám, které jsou určeny cílové skupině seniorů, patří pobytová zařízení typu domov pro seniory a domov se zvláštním režimem pro osoby s Alzheimerovou chorobou a jinými typy demencí. Další službou je terénní sociální služba – pečovatelská služba. Kromě toho mohou seniory využívat podle potřeb a charakteru své nepříznivé sociální situace i jiné druhy sociálních služeb, např. odborné sociální poradenství, intervenční centra nebo sociální služby poskytované ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče.

Pro osoby závislé na pomoci jiné fyzické osoby je určen příspěvek na péči. Z něj pak tyto osoby hradí pomoc, kterou jim může dle jejich rozhodnutí poskytovat buď osoba blízká, asistent sociální péče, registrovaný poskytovatel sociálních služeb nebo speciální lůžkové zdravotnické zařízení hospicového typu.

V uplynulém roce bylo v kraji vyplaceno přes 21 tis. příspěvků na péči, z toho více než v 70 % osobám starším 64 let. Častější příjemci byly ženy, a to především ve věku 80 a více let. V tomto věku dostávalo příspěvek 2,2 tis. mužů a 8,2 tis. žen. Z úhrnu obyvatel ve věku 65 a více let tedy příspěvek dostávalo 15 % osob a je to nejvíce ze všech krajů (nejméně to bylo v Hl. m. Praze - necelých 9 %).

Další formou pomoci je dávka státní sociální podpory – příspěvek na bydlení, který je určen všem, tedy i seniorům, v případě, že 30 % příjmů domácnosti nestačí na pokrytí nákladů na bydlení.

Důchodci, důchody

Počet osob v České republice, které pobírají starobní důchod bez souběhu s jiným druhem důchodu, po stagnaci v letech 2012 a 2013 mírně vzrostl. Meziroční nárůst v roce 2014 představoval 0,9 % a počet příjemců starobního důchodu (sólo) dosáhl téměř 1 743,3 tis. osob. V kraji byl vývoj podobný, nárůst v roce 2014 byl mírnější, činil 0,7 % a počet osob pobírajících starobní důchod vzrostl na 98 429 osob. Z celorepublikového úhrnu je to 5,6 %.

Větší zastoupení mají ženy, jejich podíl se pohybuje na hranici 54 %. U mužů počet příjemců od roku 2010 neustále rostl až na 45,4 tis. osob v roce 2014, u žen byl nejvyšší počet v roce 2011, a to 53,4 tis. osob.

Počet osob, které dostávají starobní důchod spolu s vdovským nebo vdoveckým, se v kraji od roku 2011 udržuje na stejné úrovni okolo 37,4 tis. osob. Z celorepublikového počtu představuje 6 %. Rozdílný vývoj je z hlediska pohlaví. U mužů se počet příjemců neustále mírně zvyšuje, u žen dosáhl nejvyšší hodnoty v roce 2012, pak následoval pokles. Vysoké zastoupení žen - vdov v počtu obyvatel v seniorském věku se odráží i ve struktuře příjemců tohoto důchodu. Ženy představují 86 až 87 % všech příjemců.

Tab. 5.1 Příjemci starobních důchodů podle pohlaví v letech 2010 až 2014 (stav v prosinci)

Zdroj: Česká správa sociálního zabezpečení

	Muži					Ženy				
	2010	2011	2012	2013	2014	2010	2011	2012	2013	2014
Příjemci pobírající starobní důchod (bez souběhu)	42 529	44 605	44 820	44 936	45 361	51 125	53 447	53 182	52 850	53 068
z toho předčasný důchod	10 189	12 270	12 856	13 312	13 818	12 586	14 764	15 296	15 726	16 258
Podíl počtu příjemců předčasných starobních důchodů (bez souběhu) (%)	24,0	27,5	28,7	29,6	30,5	24,6	27,6	28,8	29,8	30,6
Příjemci pobírající starobní důchod v souběhu s vdovským (vdoveckým)	4 886	4 982	4 995	5 053	5 127	32 197	32 359	32 406	32 292	32 224
z toho předčasný důchod	536	639	700	778	839	2 276	2 629	2 913	3 196	3 488
Podíl počtu příjemců předčasných starobních důchodů v souběhu s vdovským (vdoveckým) (%)	11,0	12,8	14,0	15,4	16,4	7,1	8,1	9,0	9,9	10,8

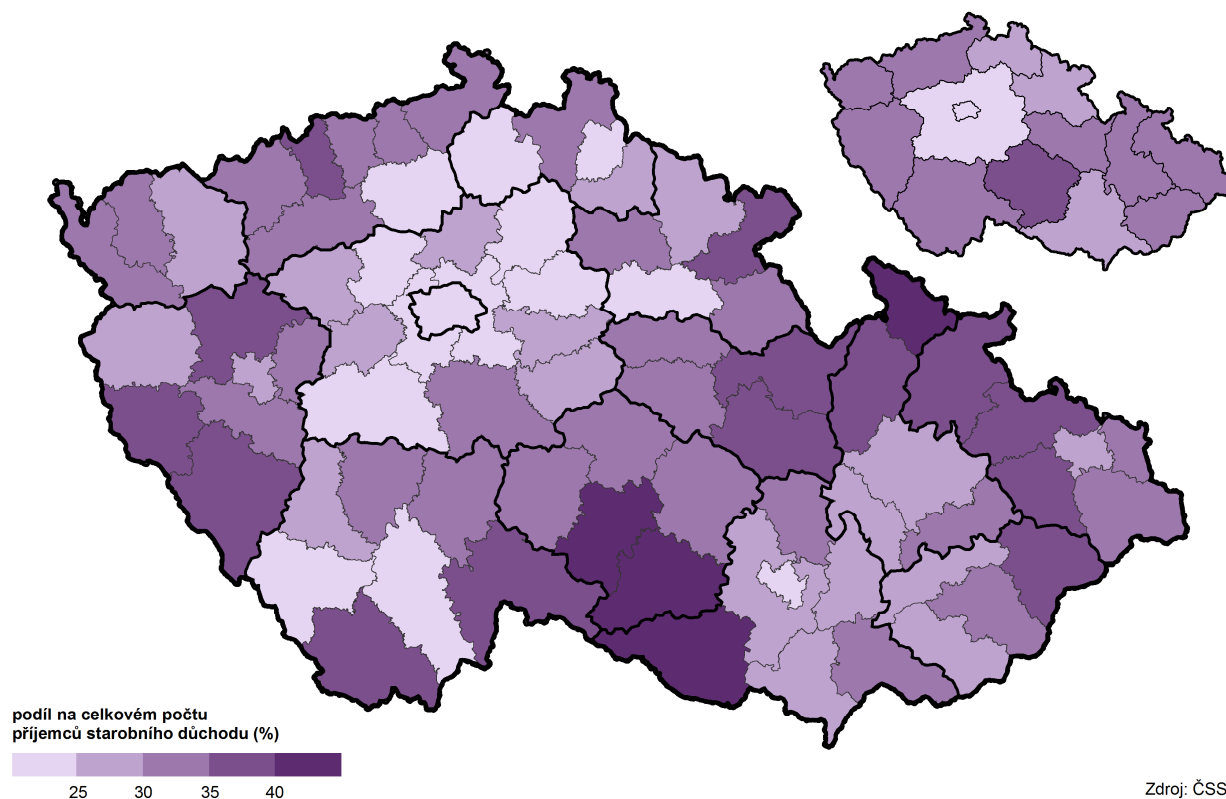
Zdravotní problémy nebo nemožnost najít odpovídající práci v předdůchodovém věku vedou k dřívějšímu odchodu do důchodu, tedy do tzv. předčasného důchodu. V kraji nejvíce přibýlo osob s předčasným důchodem v roce 2011, a to 4,7 tis., v dalších letech se přírůstek ohyboval okolo jednoho tis. osob. Ke konci roku 2014 pobíralo předčasný důchod 34,4 tis. osob, z toho 4,3 tis. v souběhu s pozůstalostním důchodem.



V případě souběhu s vdovským nebo vdoveckým důchodem rostl počet příjemců předčasných důchodů rychleji než u předčasných důchodů sólo. Převaha žen se projevuje i u předčasných důchodů, u starobních důchodů (sólo) tvoří ženy 54 % příjemců, v případě souběhu s vdovským nebo vdoveckým pak ženy představují 80 % příjemců.

Ve vztahu k celkovému počtu osob pobírající starobní důchod se podíl osob s předčasným důchodem sólo vyvíjel stejně u mužů i žen. Z 24 % se zvýšil na necelých 31 %. V případě souběhu s pozůstalostním důchodem se podíl každoročně zvyšuje jak u mužů, tak i u žen, podíly u mužů jsou však vyšší.

**Příjemci předčasných starobních důchodů (bez souběhu)
podle okresů a krajů v prosinci 2014**



Zdroj: ČSSZ

Ve srovnání s průměrem za celou republiku je v roce 2014 podíl 30,6 % osob s předčasným důchodem (bez souběhu) ve Zlínském kraji nižší o 2,1 procentního bodu a v mezikrajském srovnání řadí kraj na 8. pozici v rozmezí od 14,9 % v Hl. m. Praze po 36,5 % v kraji Vysočina.

V rámci okresů kraje bylo v roce 2014 nejvyšší zastoupení příjemců předčasného důchodu (bez souběhu) v okrese Vsetín, a to 36,4 %, nejnižší v okrese Kroměříž, 26,1 %. Zatímco v okrese Vsetín je stejný podíl jak u mužů, tak u žen, v okresech Kroměříž a Zlín se rozdíl pohybuje na úrovni 1 procentního bodu. V kroměřížském okrese ve prospěch mužů, ve zlínském zase žen.

Tab. 5.2 Průměrná výše starobních důchodů podle pohlaví příjemců v letech 2010 až 2014 (stav v prosinci)

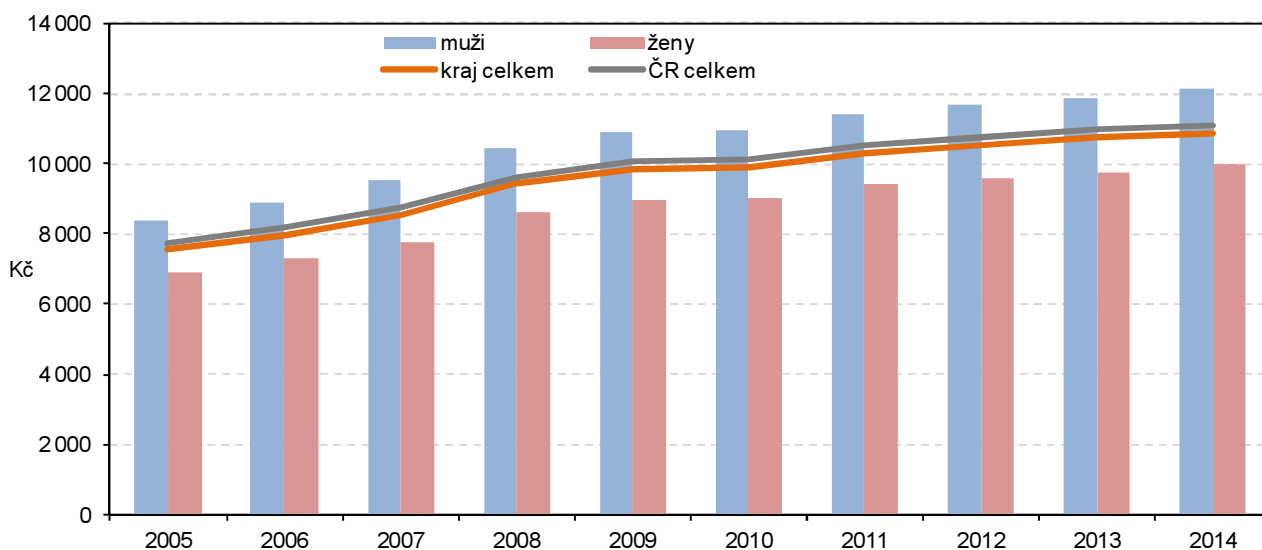
Zdroj: Česká správa sociálního zabezpečení

v Kč

	Muži					Ženy				
	2010	2011	2012	2013	2014	2010	2011	2012	2013	2014
Průměrná měsíční výše starobních důchodů (bez souběhu)	10 961	11 427	11 671	11 878	11 990	9 016	9 402	9 599	9 771	9 863
z toho předčasných	10 023	10 525	10 708	10 878	10 955	8 202	8 611	8 776	8 930	9 010
Průměrná měsíční výše starobních důchodů v souběhu s vdovským (vdoveckým)	12 135	12 646	12 924	13 151	13 287	10 813	11 244	11 461	11 640	11 721
z toho předčasných	11 639	12 197	12 446	12 597	12 696	10 327	10 745	10 952	11 107	11 176

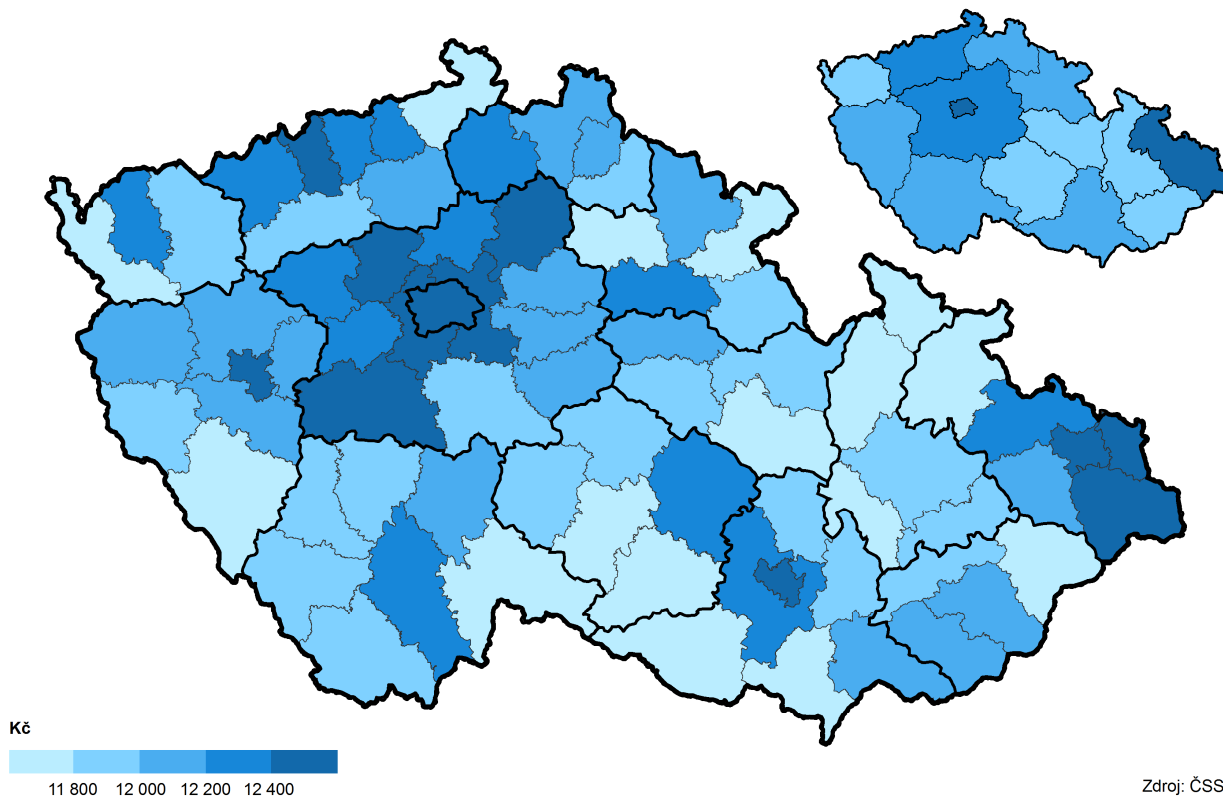
Graf 5.1 Průměrná měsíční výše starobního důchodu (bez souběhu) ve Zlínském kraji a ČR podle pohlaví v letech 2005 až 2014

Zdroj: ČSSZ



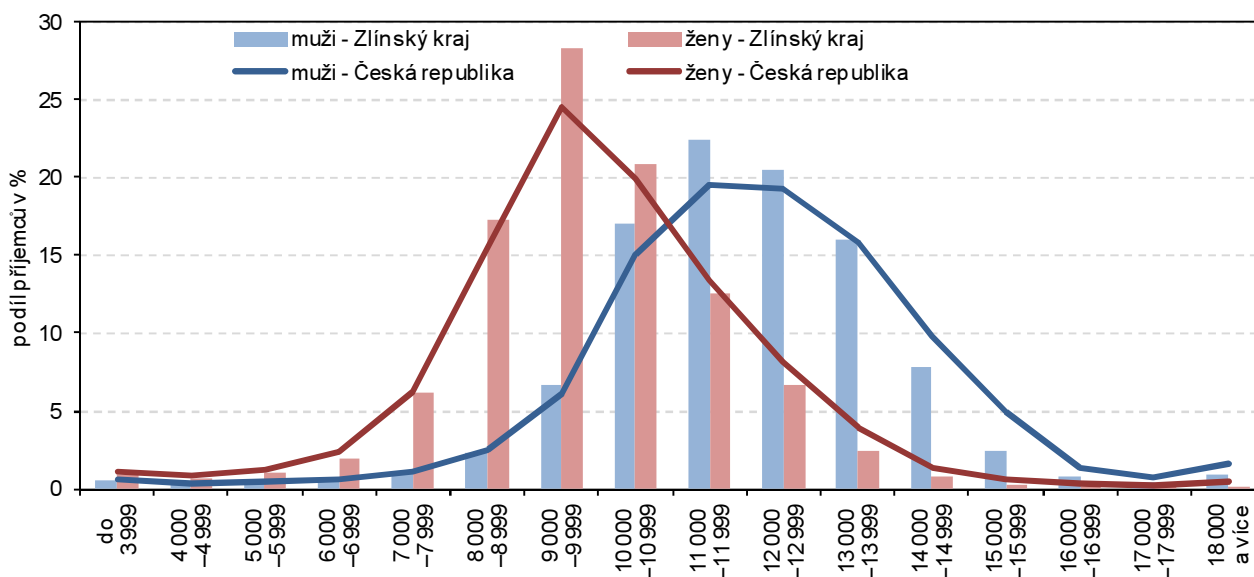
Růst průměrné výše starobního důchodu v kraji odpovídal vývoji na úrovni republiky, výše důchodu však byla po celé období pod republikovým průměrem. V počátečních letech uplynulého desetiletí byl nárůst v jednotlivých letech větší než 5 %. V roce 2008 byl nejvyšší, v ČR představoval 10,2 %, v kraji 9,8 %. V následujících letech již 5% hranice nebyla dosažena. Meziroční nárůst v roce 2014 představoval 1 % v ČR a 0,9 % ve Zlínském kraji.

Průměrná měsíční výše starobního důchodu (bez souběhu) podle okresů a krajů v prosinci 2014 - muži



Graf 5.2 Příjemci starobního důchodu (bez souběhu) podle jeho výše ve Zlínském kraji k prosinci 2014

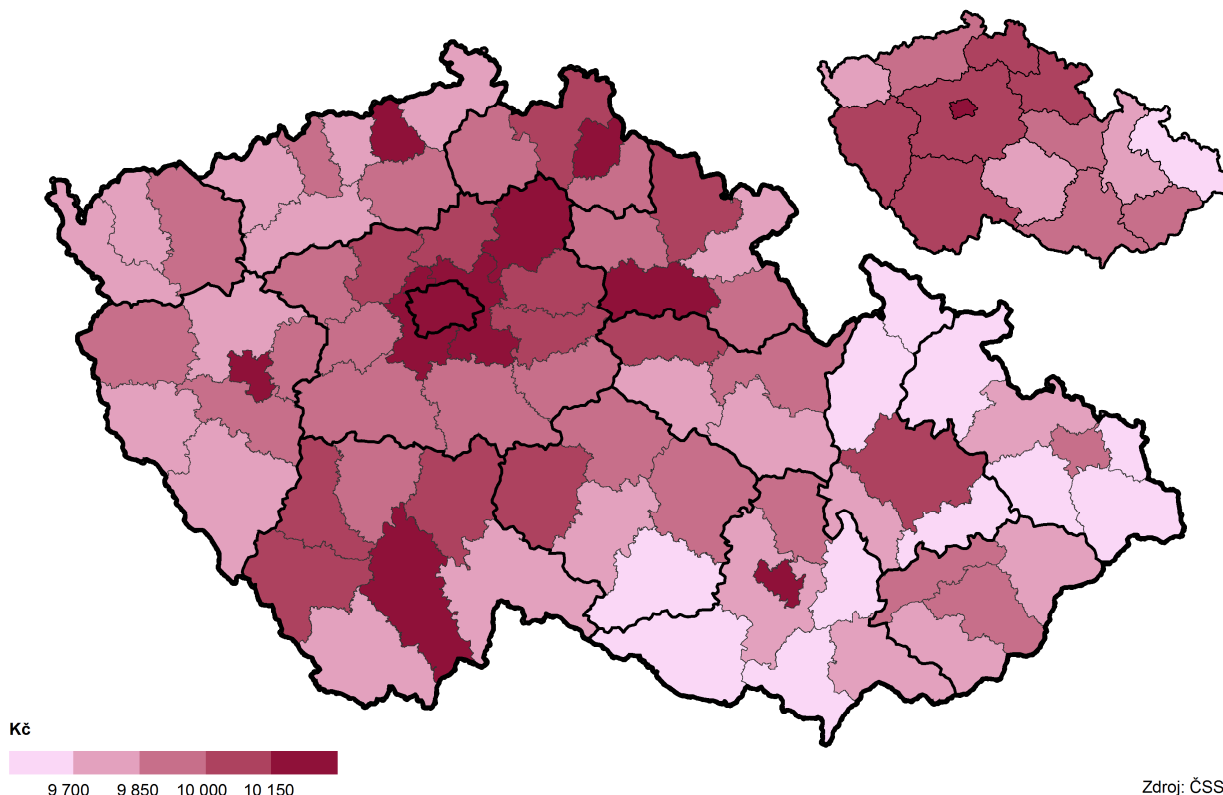
Zdroj: ČSSZ



Průměrný starobní důchod (bez souběhu) v kraji patří dlouhodobě k nejnižším mezi kraji. V roce 2014 činil 10 843 Kč a v mezikrajském srovnání byl čtvrtý nejnižší v rozmezí od 10 736 Kč (Olomoucký kraj) po 11 837 Kč (Hl. město Praha). Proti republikovému průměru byl nižší o 232 Kč.

Se zvyšováním důchodů se prohlubuje i rozdíl ve výši průměrného důchodu mužů a žen, který před deseti lety představoval 1,5 tis. v roce 2014 již 2,1 tis. Kč. V roce 2014 byl průměrný starobní důchod mužů 11 990 Kč, žen 9 863 Kč.

Průměrná měsíční výše starobního důchodu (bez souběhu) podle okresů a krajů v prosinci 2014 - ženy



Zdroj: ČSSZ

V případě souběhu starobního důchodu s pozůstalostním byl nižší rozdíl mezi výší vypláceného důchodu u mužů a žen, ale i ten se zvyšoval. Z necelých 1 tis. Kč vzrostl během deseti let na téměř 1,6 tis. Kč. U souběhu starobního důchodu spolu s vdoveckým důchodem byla výše vypláceného důchodu 13 287 Kč, u žen při současném pobírání vdovského důchodu to bylo 11 721 Kč.

Bereme-li v úvahu jen starobní důchod (sólo), pak nejčastější důchod mužů v kraji byl mezi 11 a 12 tis. Kč, pobíralo ho 10,2 tis. osob. Pak následoval důchod ve výši 12 až 13 tis. Kč, ten mělo 9,3 tis. mužů. Také na úrovni republiky byly tyto dvě kategorie nejčetnější, jejich podíly, jak je zřejmé i z grafu 5.2, jsou však nižší než v kraji. Jako třetí v pořadí je v kraji kategorie důchodů ve výši 10 až 11 tis. Kč, ten pobírá 7,7 tis. mužů. Na republikové úrovni je tato kategorie až na čtvrtém místě, na třetí se řadí kategorie 12 až 13 tis. Kč.

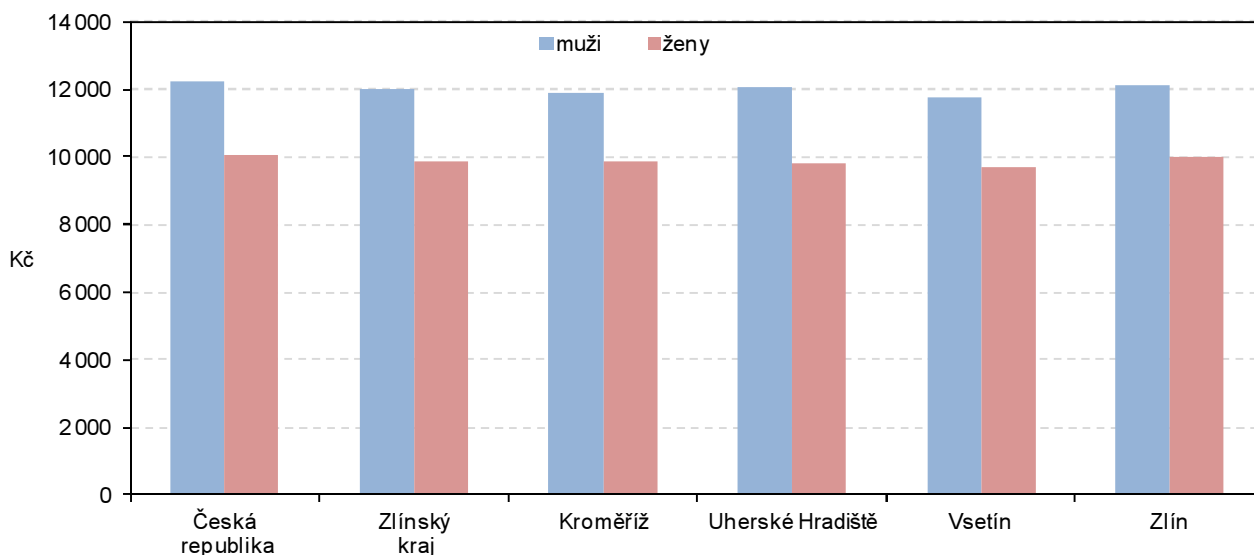
U žen je nejvíce zastoupena kategorie 9 až 10 tis. Kč, patří do ní 15,0 tis. žen. Následují důchody ve výši 10 až 11 tis. Kč, ty pobírá 11,1 tis. žen a na třetím místě je kategorie mezi 8 až 9 tis. Kč, sem patří téměř 9,2 tis. žen. Toto pořadí jednotlivých kategorií výše důchodu je stejné i na úrovni republiky.

Proti průměrnému starobnímu důchodu je průměrný předčasný důchod v kraji u mužů nižší zhruba o 1 tis. Kč, u žen se rozdíl pohybuje okolo 800 Kč. Pokud se jedná o souběh s vdovským či vdoveckým důchodem, pak je to méně o 500 až 600 Kč, a to stejně u mužů i žen.

Ve vztahu k průměrným mzdám byl v roce 2014 průměrný starobní důchod na úrovni 50,3 % mediánu mzdy v kraji, zatímco v roce předcházejícím to bylo 51,7 %.

Graf 5.3 Průměrná výše starobních důchodů (bez souběhu) v ČR, Zlínském kraji a jeho okresech podle pohlaví v prosinci 2014

Zdroj: ČSSZ



V rámci okresu jsou nejvyšší průměrné důchody v okrese Zlín, u mužů 12 149 Kč a 9 995 Kč u žen. Rozdíly mezi hodnotami za jednotlivé okresy nejsou významné, jak je patrné i z grafu 5.3. Rozdíl proti nejnižším průměrným důchodům, které jsou v okrese Vsetín u mužů 11 783 Kč a u žen 9 708 Kč, je 366 Kč u mužů a 287 Kč u žen.

Pobytové sociální služby

Senioři představují velmi různorodou věkovou skupinu, která se výrazně liší zájmy, vzděláním, sociálním statutem, ekonomickou a rodinnou situací, zdravím, funkční zdatností, životním postojem i samotným věkem. Proto i jejich způsob života je značně rozdílný. Obecně lze však konstatovat, že s přibývajícím věkem roste počet osob, které k životu ve svých domácnostech, tedy v důvěrně známém prostředí, kde mají své přátele a známé, potřebují pomoc druhé fyzické osoby. Tedy pomoc někoho z blízkého okolí nebo externí profesionální služby. Jestliže si zdravotní stav seniora již vyžaduje stálou péči, je odkázán na pobytové sociální služby, domovy pro seniory.



Domovy pro seniory poskytují pobytové služby osobám se sníženou soběstačností zejména z důvodu věku, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby. Služba reaguje především na potřebu péče o vlastní osobu, jako je hygiena, strava, zdravotní péče, bydlení. Nejvyšší podíl osob využívajících službu domova pro seniory představují osoby ve věkové kategorii nad 80 let, v kraji podíl přesahuje 60 %.

Tab. 5.3 Vybraná zařízení sociální péče podle okresů v roce 2014

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí

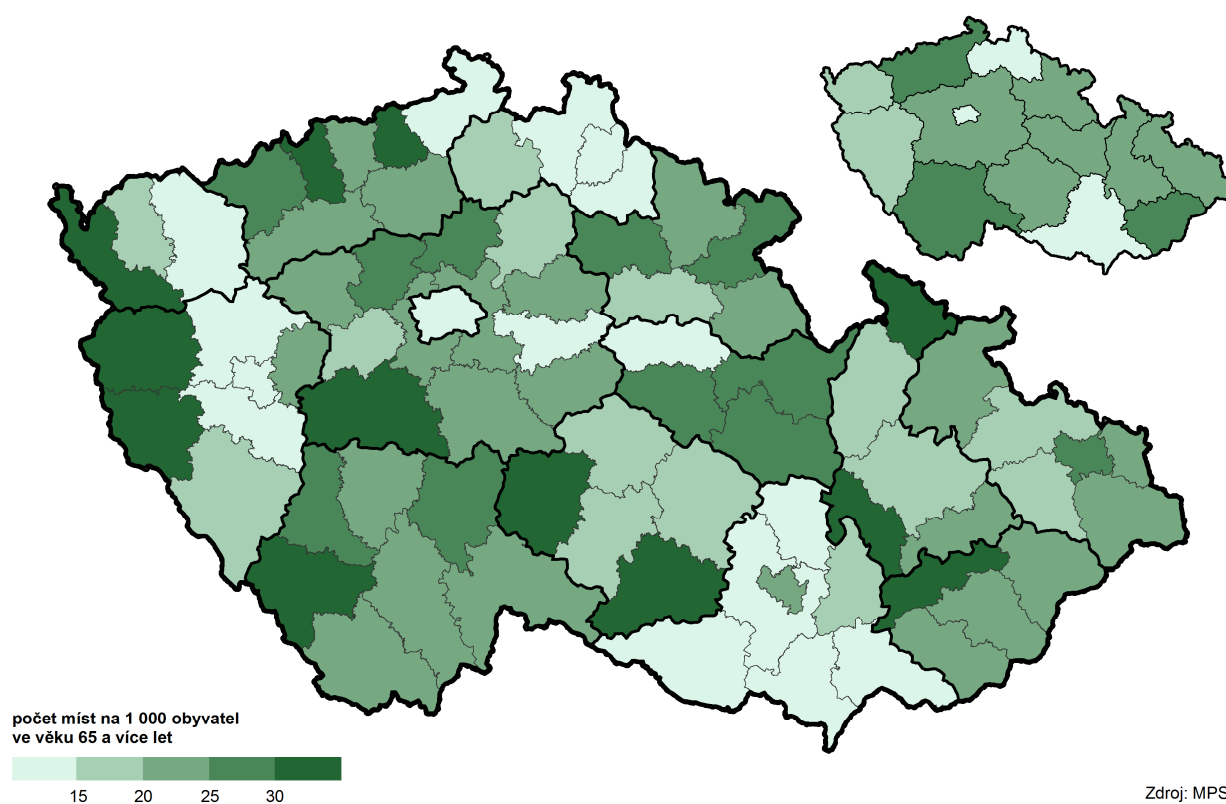
	Domovy pro seniory ¹⁾			Domovy se zvláštním režimem ¹⁾			Domy s pečovatelskou službou ²⁾		
	zařízení	lůžka	lůžka na 1 000 obyvatel ve věku 65 a více let	zařízení	lůžka	lůžka na 1 000 obyvatel ve věku 65 a více let	domy	byty	byty na 1 000 obyvatel ve věku 65 a více let
Zlínský kraj	38	2 681	25,0	19	854	8,0	86	2 655	27,7
v tom okres:									
Kroměříž	8	674	34,3	4	223	11,3	21	727	41,4
Uherské Hradiště	11	649	24,6	1	50	1,9	22	664	28,2
Vsetín	8	616	23,8	4	123	4,8	14	395	17,3
Zlín	11	742	21,0	10	458	12,9	29	869	27,4

¹⁾ údaje jsou územně členěny podle detašovaných pracovišť a nemusí tedy odpovídat údajům za kraje, které jsou zpracovány podle sídla právního subjektu; zařízení sociálních služeb i místa v nich jsou členěna podle druhu poskytované služby; v jednom zařízení může být poskytováno více druhů sociálních služeb

²⁾ data za rok 2010

V kraji zajišťuje pobytové sociální služby 38 domovů pro seniory s více než 2,6 tis. lůžky. Vzhledem k počtu obyvatel tak připadá 25 lůžek v těchto zařízeních na tisíc obyvatel ve věku 65 a více let. Ve srovnání s jinými kraji je to třetí nejvyšší hodnota v intervalu od 9,5 v Hl. m. Praze po 26,5 v Jihočeském kraji.

Místa v domovech pro seniory podle okresů a krajů v roce 2014



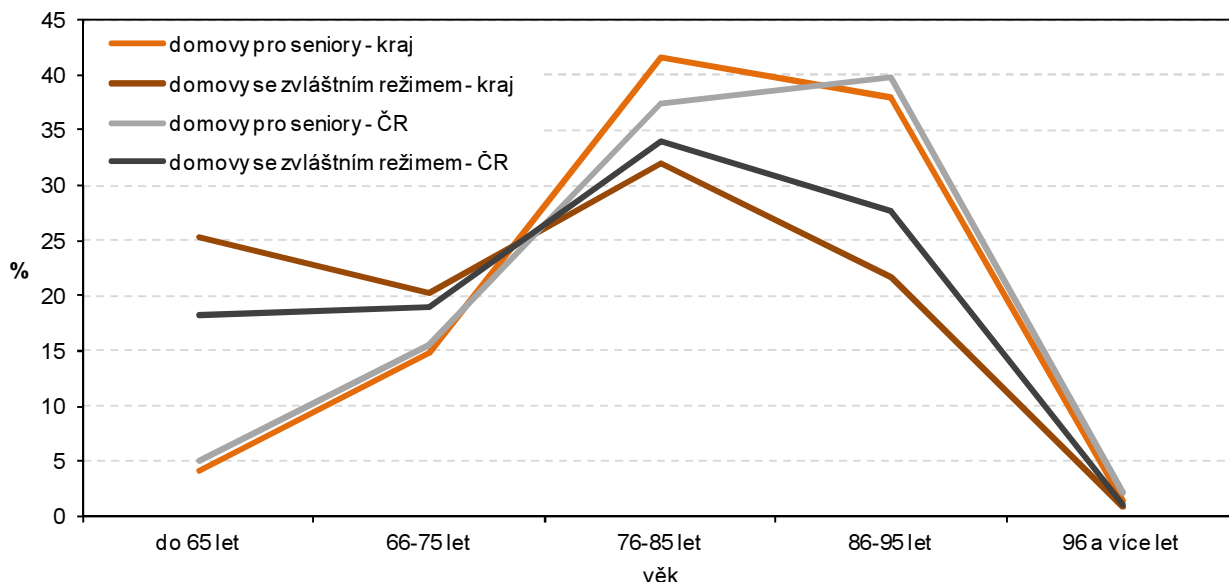
Zdroj: MPSV

V souvislosti se stárnutím populace se zvyšuje počet onemocnění typických pro vyšší věk, mezi které patří především Alzheimerova choroba a demence. Zajištění potřebné celodenní péče pro osoby s touto chorobou v běžném domácím prostředí je i za pomoci terénních služeb čím dál tím větším problémem. V kraji je pro osoby, které mají sníženou soběstačnost z důvodu chronického duševního onemocnění a jejichž situace

vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby určeno 19 domovů se zvláštním režimem s 854 lůžky. Služba reaguje především na potřebu péče o vlastní osobu a potřebu bydlení. Režim v těchto zařízeních při poskytování sociálních služeb je přizpůsoben specifickým potřebám těchto osob. Podíl seniorů na celkovém počtu klientů těchto zařízení se pohybuje okolo tří čtvrtin. Zájem o místo v tomto typu zařízení přesahuje kapacitní možnosti těchto zařízení. Počet žadatelů, kteří jsou připraveni aktuálně využít tuto službu, se pohybuje okolo 600 osob.

Graf 5.4 Obyvatelé vybraných typů zařízení sociální péče ve Zlínském kraji podle věku k 31. 12. 2014

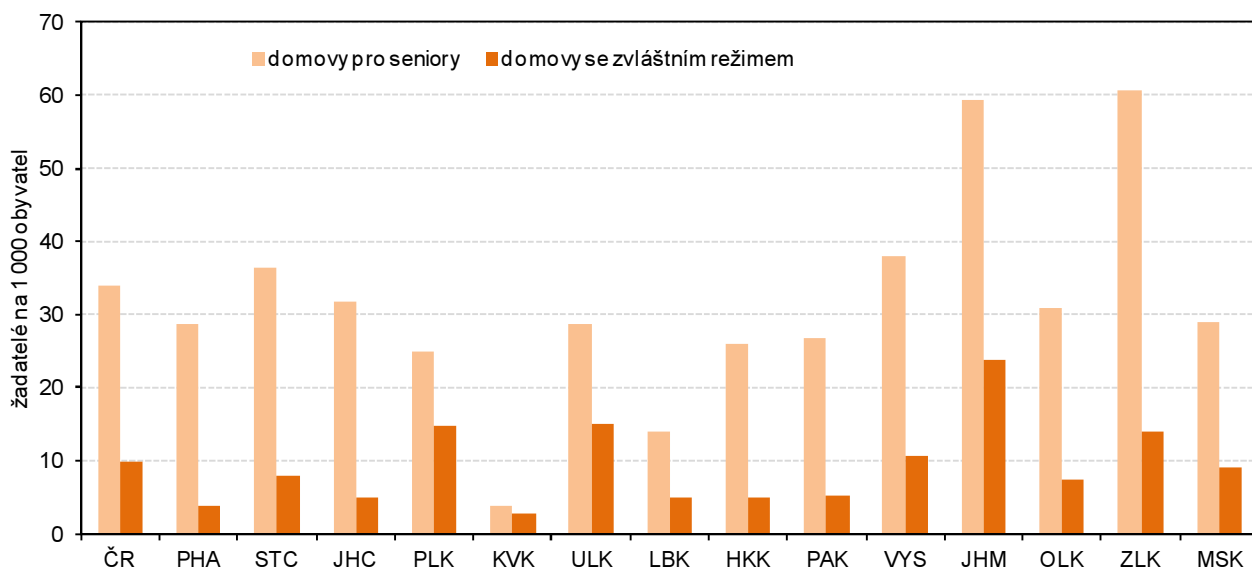
Zdroj: MPSV



Kromě počtu klientů v pobytovém zařízení sociální péče se sledují také počty osob, které si o umístění v takovémto zařízení zažádali. V roce 2014 bylo v kraji evidováno 6,5 tis. zájemců o umístění v domově pro seniory a téměř 1,5 tis. osob v domovech se zvláštním režimem. Z tisíce obyvatel ve věku 65 a více let je tedy 60 žadatelů o pobyt v domově pro seniory. Stejně tomu je i v Jihomoravském kraji a jsou to v mezikrajském srovnání nejvyšší hodnoty. Proti celorepublikovému průměru jsou téměř dvojnásobné.

Graf 5.5 Žadatelé o umístění ve vybraných typech zařízení sociální péče na 1 000 obyvatel ve věku 65 a více let podle krajů k 31. 12. 2014

Zdroj: MPSV



Pečovatelská služba

Pečovatelská služba poskytuje klientům v domácím prostředí služby související s péčí o vlastní osobu jako je hygiena nebo strava. Počet osob využívajících pečovatelskou službu se v posledních letech snižuje, a to jak na republikové, tak i krajské úrovni. Ve Zlínském kraji klesl počet klientů od roku 2009 o 1,3 tis. osob na téměř 5,2 tis. osob v roce 2014. Zhruba 90 % klientů představují senioři a z nich více než polovina (52 %) je starší 85 let.

Na území Zlínského kraje působí celkem 39 pečovatelských služeb. Z nich 8 poskytuje službu přes den v omezeném časovém rozsahu bez sobot a nedělí. Ostatní pečovatelské služby poskytují službu i v odpoledních a večerních hodinách, případně o víkendech.

Tab. 5.4 Pečovatelská služba v letech 2007 až 2014

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí

	2007	2008 ¹⁾	2009 ¹⁾	2010 ¹⁾	2011 ¹⁾	2012 ¹⁾	2013 ¹⁾	2014 ¹⁾
Osoby, kterým byla poskytnuta pečovatelská služba	6 403	5 676	6 481	5 967	5 784	5 450	5 316	5 177
na 1 000 obyvatel	10,8	9,6	11,0	10,1	9,8	9,3	9,1	8,8
Výdaje na pečovatelskou službu (tis. Kč)	71 118	97 743	113 941	104 490	105 359	106 254	106 258	111 600

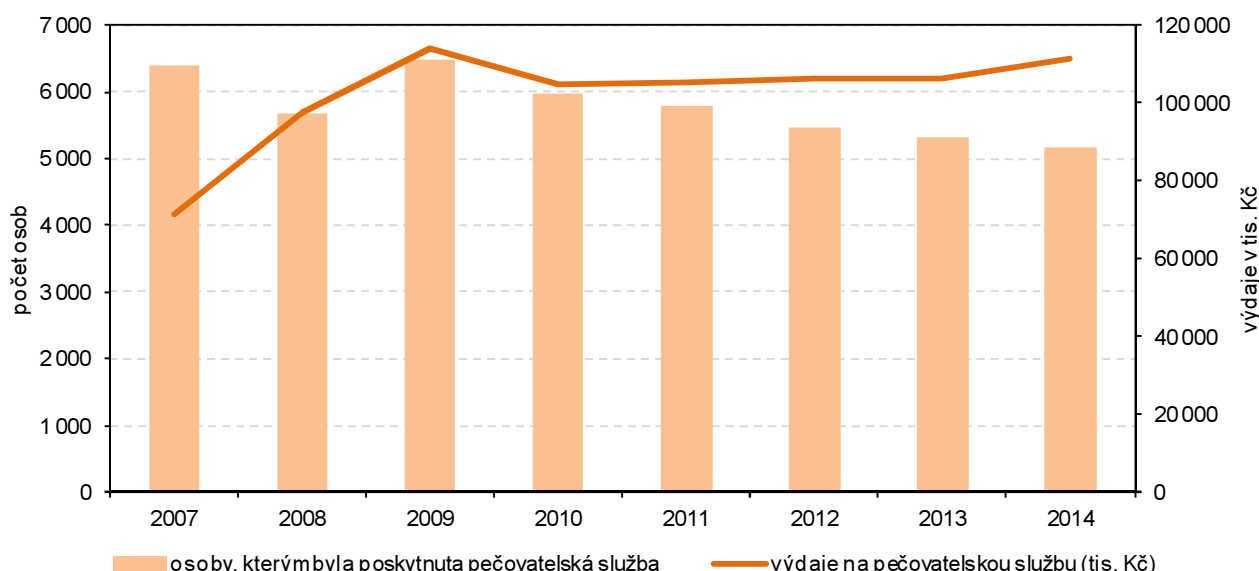
¹⁾ od roku 2008 jsou sociální služby vykazovány samostatně; zařízení sociálních služeb i místa v nich jsou členěna podle druhu poskytované služby; v jednom zařízení může být poskytováno více druhů sociálních služeb

V přepočtu na obyvatele připadá v kraji na 1 tis. obyvatel 8,8 klientů pečovatelské služby a to je mezi kraji třetí nejnižší hodnota. Nejvíce je to v Plzeňském kraji - 15,5, naopak nejméně v Ústeckém kraji, a to 7,5 klientů.

Výdaje na pečovatelskou službu na úrovni republiky se v uplynulém desetiletí i přes mírný pokles počtu klientů téměř zdvojnásobily. V kraji tomu bylo podobně, nárůst byl však více než trojnásobný. V posledním roce, tedy v roce 2014, byl meziroční nárůst výdajů zaznamenán u všech krajů kromě Jihočeského. Ve Zlínském kraji představoval 5,0 % a výdaje dosáhly výše 111,6 mil. Kč. Na jednoho klienta tak bylo vydáno v průměru 21,6 tis Kč., tedy zhruba o 500 Kč více než na republikové úrovni.

Graf 5.6 Pečovatelská služba ve Zlínském kraji v letech 2007 až 2014

Zdroj: MPSV



I když je zastoupení terénních pečovatelských služeb na území kraje široké, nároky na zajištění kvalitní péče v domácím prostředí umožňující setrvání seniora v přirozeném prostředí rostou. Jako problémové se jeví zajištění podpory ve večerních hodinách, ve dnech pracovního klidu a ve vzdálenějších lokalitách (mimo větší obce).